

1^e Adventszondag 2018: *Levavi*

Toespraak

Beste vrienden van De Lier

Door hier week na week samen te komen willen we ons schuren aan een eeuwenlange traditie van verhalen van een bevrijdende, nabije en tegelijkertijd toch steeds ook vreemde God.

Maar zeg niet "God" (we willen zuinig omgaan met het woord), zeg "*Bron van vrijheid, Genade, Komende, Liefde, Eerste en Laatste, Alles in Allen*". En nooit is deze Bron van vrijheid ons meer nabij geweest dan in de mens Jezus van Nazareth. Deze naam is ons doorheen de tijd doorgegeven. Deze naam is doorheen de tijd ook versteend, verwrongen, misbruikt, ongevaarlijk gemaakt, weggeanalyseerd, in abstracte systemen gevangen, .. overgeleverd in de handen van de mensen. En het kan ook niet anders. We hoeven ons van deze geschiedenis ook niet te distantiëren. Want het 'overgeleverd' zijn is eigen aan de Menswording, ook onze menswording ("want mens ben je niet, mens word je").

Overgeleverd in de handen van de mensen. En toch heeft niets Hem helemaal kunnen inkapselen. Ook dit is iets wat christenen doorheen de tijd hebben ervaren. Jezus, het blijft het verhaal van een Levende.

Hoe hebben generaties voor ons dit verhaal proberen door te geven?

Bij het voorbereiden van de cyclus doken we gefascineerd onder in de gigantische kathedraal die liturgiemakers doorheen de eeuwen hebben gebouwd, een gigantisch bouwwerk van verhalen, beelden, zinsspelingen, melodieën ...

In de Adventsperiode leest de Kerk teksten uit Jesaja: over zwaarden die ploegscharen worden, een kind speelt bij het hol van de slang, het volk dat wandelt in duisternis zal een groot licht zien, de steppe zal juichen en bloeien, ... zie een jonge vrouw zal zwanger worden en een zoon baren, ... In de C-cyclus van het huidige leesrooster worden kleine fragmentjes geplukt uit Jeremia, Baruch, Sefanja, Micha, ... Liturgisten puren ook enkele poëtisch sterke zinnestukjes uit de apostelbrieven: "De nacht loopt ten einde, de dag komt naderbij".

Als 21e eeuwse zoekende gelovigen die leven in een gesecculariseerde context stellen wij ons wel de vraag: welke 'ervaring' zit achter deze kunstige collage? Het gaat uiteraard niet enkel over een gebeurtenis 2000 jaar geleden. Het gaat over wij, hier nu ... én onze toekomst. We geloven dat die toekomst niet is dichtgemetseld. "Van U is de toekomst, kome wat komt!"

Met de vier mensen die deze cyclus hebben voorbereid waren we gefascineerd door de Latijnse namen voor iedere Adventszondag. Zo kreeg deze eerste adventszondag de naam *Levavi* ... en verder volgen *Populus Sion*, *Gaudate* en *Rorate*. Geen enkel van ons heeft nog de hoogtijdagen van het Rijke Roomsche Leven meegemaakt. Wij zijn van na de oorlog, en dat willen we zo houden! We zijn ook van na het tweede Vaticaans concilie... dus moesten we gaan zoeken waar die Latijnse titels naar verwezen. Cees Noteboom zei ooit dat wij onze eigen Japanners geworden zijn. Okee, dat klopt, maar we zijn wel nieuwsgierige Japanners!

'Levavi', 'Populus Sion', 'Gaudate' en 'Rorate' zijn beginzinnets uit Gregoriaanse gezangen die van oudsher als intro gezongen werden. Vandaag dus 'Levavi' ... wat zoveel betekent als oprichten, opklimmen. "Tot U heb ik mijn ziel opgeheven".

De tekst van het Gregoriaanse gezang is gebaseerd op psalm 25. Een lied dat eigenlijk ook al een rijke collage is waarbij de (eind)redacteur in volgorde een zin maakte met iedere letter van het alfabet. De psalm bevat spreuken, uitspraken, flarden gebeden. In het liedboek vinden we twee bekende bewerkingen van Oosterhuis, op melodie van Huijbers: "Naar u gaat mijn verlangen Heer (...) steeds weer zoeken mijn ogen naar U." Vandaag willen we als lezing een andere versie voorleggen, uit '150 psalmen vrij'. Oosterhuis voelde precies aan welke woorden en beelden de essentie uitmaken van de psalm.

(gezongen lezing)

Naar U, Levende, klimt mijn ziel.
U vertrouw ik: dat Gij zijt.
U verlang ik ooit te zien.
Door de nacht heen zien uw ogen mij.
Van mijn ellende, keer U niet af.
Mijn vertrouwen, beschaam het niet.
Op U wachtte ik Levenslang.
Elke dag weer zoeken mijn ogen jou.
Laat je nu vinden
liefde.
Keer je niet af.

(vervolg toespraak)

Met dit lied is de toon gezet. Verlangen, verwachting, zoeken, ommekeer, ... We maken allemaal plannen en we hebben verwachtingen. We verlangen misschien alweer naar de eindejaarsperiode en het nieuwe jaar. In het beste geval verlangen we naar warmte, vrede op aarde, ... We kunnen nauwelijks bevatten wat dit betekent.

Maar de tekst zegt niet dat de zoekende ook vindt... dat wordt toch in het midden gelaten. Dat is wel een belangrijke nuance. We zien wel, maar slecht soms éven. We zoeken wel, maar we worden in de eerste plaats zelf gezocht. "Door de nacht heen zien uw ogen mij". Zelf zien we wel maar er blijven blinde vlekken. We worden vooral zélf gezien.

Hiermee worden onze religieuze gevoelens eigenlijk compleet omgedraaid. De religieuze mens wil graag opklimmen. Religie streeft naar boven, boven het alledaagse. Geloof daalt af. De Naam, de Levende daalt af omdat Hij de ellende van zijn volk heeft gezien. *(Ook al kan je het woord religie wel een andere invulling geven, toch blijf ik dit uitdagende uitspraken vinden - in de lijn van Karl Barth en bijvoorbeeld Miskotte - die religie kunnen behoeden van reductie tot uitsluitend vrome en mooie gevoelens).*

Geen mens wordt vergoddelijkt, maar God wordt vermenselijkt.

Behoort het tot onze ervaringswereld? Je ontwikkelt een beeld hoe je jezelf en je medemensen ziet, hoe je je verleden ziet en je toekomst. Maar er komen dingen op je af, van buitenaf, ... een meteoriet die onze dampkring binnenkomt. Of een klein steentje in je schoen.

Een nieuwsbericht, een ontmoeting, een zinnetje dat ons te binnen schiet, een bijbeltekst (maar dan bij voorkeur gelezen en beleefd in een gemeenschap zoekende gelovigen die vragen durven stellen aan de tekst en aan zichzelf). Maar vooral de blik van wat of wie weerloos is in deze wereld. Het haalt me uit mijn 'comfortzone'.

Een vriend staat onverwacht voor je deur, met veel verdriet en een lang verhaal. Je hebt eigenlijk niet veel tijd, maar je maakt tijd. Of je dat, in eerste instantie, nu van harte doet of niet, ...dat is van ondergeschikt belang. Op straat word je aangeklampt door iemand die je maar 'van verre' kent ... achter de woorden (misschien over het weer of het voetbal) klinkt eenzaamheid. Je begint oog te krijgen voor de (vaak verborgen) armoede achter de gevels van ons rijke Vlaanderen. Iemand komt getuigen over leven met mensen op de vlucht ...hun verhalen en problemen, maar ook hun kracht. De krant en andere media maken ons niet alleen gevoelloos, maar kunnen ook ons inlevingsvermogen aanscherpen.

Vandaag leest de Kerk uit Lucas hoofdstuk 21 waarin Jezus zegt: *"Er zullen tekenen zijn aan zon, maan en sterren en op aarde zullen volkeren in angst verkeren, radeloos door het gebulder van de onstuimige zee. De mensen zullen het besterven van schrik, in spanning om wat de wereld gaat overkomen. Want de hemelse heerscharen zullen in verwarring geraken. Dan zullen zij de Mensenzoon zien komen op een wolk, met macht en heerlijkheid. Wanneer zich dat alles begint te voltrekken richt u dan op en heft uw hoofden omhoog want uw verlossing komt nabij."*

Deze lezing sluit naadloos aan bij het leesrooster van de herfst en het einde van het Kerkelijk jaar. Het gaat daarin over het einde, het oordeel, de terugkomst van Christus, ...

Het gaat ook over verlossing, maar de tekst haalt ons toch een beetje weg van het zoet-romantische. Een geboorte kan blijkbaar niet zonder de barensweeën. Maar wat moeten we met die beelden uit de apocalyptische traditie, een traditie waar ook Jezus, als kind van zijn tijd (deels) in stond? Enkel wie zelf leeft in grote verdrukking zou de apocalyptische beeldtaal ongegeneerd mogen gebruiken. Die werd, o ironie, in de geschiedenis net vaak misbruikt om kleine mensen er onder te houden. Maar dat moeten we onthouden: de weeën zijn wel degelijk barensweeën. Ze kondigen een geboorte aan.

André Lascaris deed de suggestie om die apocalyptische beelden, ook de beeldspraak rond 'oordeel' te vertalen door het beeld van de 'ontmoeting'. Een ontmoeting met wat en wie weerloos is. We moeten hierbij niet vergeten dat sommige ontmoetingen pijnlijk kunnen zijn, zeker als ze ons confronteren met ons cynisme, onze onverschilligheid ("ach, zo is de wereld"), ons TINA-denken (there is no alternative), onze vermoeidheid. Maar een ontmoeting is overwegend iets positief.

Ik droom en verlang: kind in mij, wek mijn zachtheid. Ik wil goed zijn, een leeuw en een lam. Maar zoiets kan geen mens alleen. Het veronderstelt een ontmoeting. Iets dat van buitenaf, soms als een meteoriet, soms als een irritant steentje in de schoen, op me af komt. Vooral de ontmoeting met wat of wie weerloos is in deze wereld (ook in mezelf).

Zo'n ontmoeting doet ons beseffen dat er een ommekeer nodig is, in mijn leven, in onze gemeenschappen, in de samenleving. De ontmoeting overkomt je ... en tegelijkertijd kun je er actief voor openstaan. Dit zou je ook als 'waakzaamheid' kunnen omschrijven. Je niet in slaap laten wiegen. Nuchterheid ook.

"Dat wij niet slapen daglichtbewoners (...) dat wij ons houden, nuchter van liefde" (naar 1 Tess.) Dat zingen we straks als slotlied.

Maar ook: niet ik heb gezien, maar ik word gezien. Niet ik zoek, maar ik word gezocht.

De liturgie zingt dezer dagen ook uit psalm 85: “**Gij** keerde U om naar ons toe.” En straks zingen we bij de voorbeden: “Keer u om naar ons toe. Keer ons toe naar elkaar.”

En als dat gebeurt... “Genade en trouw ontmoeten elkaar, Recht en vrede omhelzen elkaar” (Ps. 85)

(Associatief legden we het verband met de ontmoeting en omhelzing in het verhaal van de ontmoeting van Maria en Elisabeth, maar dat is voor de toespraak binnen drie weken).

Tommy Vandendriessche
De Lier, 2 december 2018

Bronnen, verwijzingen, citaten

- “*Maar zeg niet God, zeg Bron van vrijheid, Genade (...)*” is een citaat uit het lied ‘Ooit in schaduw van rozen’ (H. Oosterhuis)
- ‘Het verhaal van een Levende’ is een (veel geciteerd, minder gelezen maar uiteindelijk zeer invloedrijk) boek van Edward Schillebeeckx
- Over apocalyptisch taalgebruik, oordeel en ontmoeting: André Lascaris ‘Meer dan ikzelf’ – Ten Have/Baarn, 1996
- Mailbijdrage van Patrick Perquy (3 december 2017)
- Over ‘Religie en geloof’: Tom Naastepad ‘Menswording – uitleg van het Marcusevangelie’, Ten Have/Baarn, 2000 (pag. 37, 52, 85)
- Over psalm 85: Willem Barnard ‘Stille Omgang’ en ‘Gepeins bij psalmen’
- Over psalm 25: Willem Barnard ‘Tegen psalmen praten’
- Het verzamelde werk van Huub Oosterhuis

De cyclus werd voorbereid door Lut Cauberghs, Rik Cloet en Geertrui Verdonck en Tommy Vandendriessche.